כיתות ז'-ט' | גמרא | שיעור 2 מתוך 5 | 45 דק' | מסכת סוכה, דף ב ע"א - ג ע"א

סוכה ומבוי, ומעשה בהילני המלכה

להורדה: מערך שיעור מלא (PDF) · דף עבודה (PDF) · מערך (Word) · דף עבודה (Word)

🎯 מטרות השיעור

- התלמידים יבינו את ההבדל בין "פסולה" לבין "תקנתא" (הוראת תיקון), ויכירו את שתי התשובות של הגמרא לשאלה למה המשנה בסוכה אומרת "פסולה" ובמבוי אומרת "ימעט".
- התלמידים יכירו את המושגים דאורייתא ודרבנן, ויסבירו איך הם משפיעים על לשון המשנה.
- התלמידים יחזרו על שלוש השיטות מהשיעור הקודם ויבינו למה כל אמורא לא לומד מהפסוק של חברו.
- התלמידים יכירו את שיטת רבי יהודה (כשרה עד ארבעים וחמישים אמה), את המעשה בהילני המלכה ואת הוויכוח על הראיה ממנו.

📖 הסבר למורה

הגמרא שואלת למה המשנה אומרת על סוכה גבוהה "פסולה" ועל מבוי גבוה "ימעט", ועונה בשתי דרכים: סוכה היא דין תורה ומבוי דין דרבנן, או שבסוכה יש הרבה דינים ולכן המשנה כוללת אותם במילה אחת. אחר כך הגמרא מסבירה למה כל אמורא לא לומד מהפסוק של חברו, ומביאה את שיטת רבי יהודה (כשרה עד ארבעים וחמישים אמה) ואת ראייתו מסוכת הילני המלכה בלוד, והוויכוח עם החכמים על הראיה.

📜 המקור (מנוקד, מתוך ספריא)

גמרא, סוכה ב ע"ב

כּוּלְהוּ כְּרַבָּה לָא אָמְרִי, הָהוּא יְדִיעָה לְדוֹרוֹת הִיא. כְּרַבִּי זֵירָא נָמֵי לָא אָמְרִי, הָהוּא לִימּוֹת הַמָּשִׁיחַ הוּא דִּכְתִיב. וְרַבִּי זֵירָא – אִם כֵּן לֵימָא קְרָא: "וְחוּפָּה תִּהְיֶה לְצֵל יוֹמָם", וּמַאי "וְסוּכָּה תִּהְיֶה לְצֵל יוֹמָם" – שָׁמְעַתְּ מִינַּהּ תַּרְתֵּי. כְּרָבָא נָמֵי לָא אָמְרִי, מִשּׁוּם קוּשְׁיָא דְאַבָּיֵי.

גמרא, סוכה ב ע"א

גְּמָ׳ תְּנַן הָתָם: מָבוֹי שֶׁהוּא גָּבוֹהַ מֵעֶשְׂרִים אַמָּה — יְמַעֵט. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵינוֹ צָרִיךְ. מַאי שְׁנָא גַּבֵּי סוּכָּה דְּתָנֵי פְּסוּלָה, וּמַאי שְׁנָא גַּבֵּי מָבוֹי דְּתָנֵי תַּקַּנְתָּא? סוּכָּה דְּאוֹרָיְיתָא, תָּנֵי פְּסוּלָה. מָבוֹי דְּרַבָּנַן, תָּנֵי תַּקַּנְתָּא. וְאִיבָּעֵית אֵימָא: בִּדְאוֹרָיְיתָא נָמֵי תָּנֵי תַּקַּנְתָּא, מִיהוּ סוּכָּה דִּנְפִישֵׁי מִילָּתַהּ — פָּסֵיק וְתָנֵי פְּסוּלָה, מָבוֹי דְּלָא נְפִישׁ מִילֵּיהּ — תָּנֵי תַּקַּנְתָּא.

ברייתא, סוכה ב ע"ב

מֵיתִיבִי: סוּכָּה שֶׁהִיא גְּבוֹהָה לְמַעְלָה מֵעֶשְׂרִים אַמָּה — פְּסוּלָה, וְרַבִּי יְהוּדָה מַכְשִׁיר עַד אַרְבָּעִים וַחֲמִשִּׁים אַמָּה. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: מַעֲשֶׂה בְּהֵילֵנִי הַמַּלְכָּה בְּלוֹד שֶׁהָיְתָה סוּכָּתָהּ גְּבוֹהָה מֵעֶשְׂרִים אַמָּה, וְהָיוּ זְקֵנִים נִכְנָסִין וְיוֹצְאִין לְשָׁם וְלֹא אָמְרוּ לָהּ דָּבָר. אָמְרוּ לוֹ: מִשָּׁם רְאָיָיה? אִשָּׁה הָיְתָה וּפְטוּרָה מִן הַסּוּכָּה. אָמַר לָהֶן: וַהֲלֹא שִׁבְעָה בָּנִים הָיוּ לָהּ, וְעוֹד: כָּל מַעֲשֶׂיהָ לֹא עָשְׂתָה אֶלָּא עַל פִּי חֲכָמִים.

גמרא, סוכה ב ע"ב

לְמָה לִי לְמֵיתְנֵי ״וְעוֹד כָּל מַעֲשֶׂיהָ לֹא עָשְׂתָה אֶלָּא עַל פִּי חֲכָמִים״? הָכִי קָאָמַר לְהוּ: כִּי תֹּאמְרוּ בָּנִים קְטַנִּים הָיוּ, וּקְטַנִּים פְּטוּרִין מִן הַסּוּכָּה — כֵּיוָן דִּשְׁבְעָה הֲווֹ, אִי אֶפְשָׁר דְּלָא הָווּ בְּהוּ חַד שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לְאִמּוֹ. וְכִי תֵּימְרוּ קָטָן שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לְאִמּוֹ מִדְּרַבָּנַן הוּא דְּמִיחַיַּיב, וְאִיהִי בִּדְרַבָּנַן לָא מַשְׁגְּחָה, תָּא שְׁמַע: וְעוֹד, כָּל מַעֲשֶׂיהָ לֹא עָשְׂתָה אֶלָּא עַל פִּי חֲכָמִים.

גמרא, סוכה ג ע"א (הרחבה)

רַבָּנַן סָבְרִי: בָּנֶיהָ בְּסוּכָּה מְעַלְּיָא הֲווֹ יָתְבִי, וְאִיהִי יָתְבָה בְּקִיטוֹנִיּוֹת מִשּׁוּם צְנִיעוּתָא, וּמְשׁוּם הָכִי לָא אָמְרִי לַהּ דָּבָר. וְרַבִּי יְהוּדָה סָבַר: בָּנֶיהָ גַּבָּהּ הֲווֹ יָתְבִי, וַאֲפִילּוּ הָכִי לָא אָמְרִי לַהּ דָּבָר.

👩‍🏫 מהלך השיעור (45 דקות)

1. פתיחה: "נפסל" או "לתקן"? (5 דקות)
2. חזרה: למה כל אמורא לא לומד מהפסוק של חברו (8 דקות)
3. סוכה ומבוי: פסולה או תקנתא (12 דקות)
4. שיטת רבי יהודה והמעשה בהילני המלכה (13 דקות)
5. סיכום ודף עבודה (7 דקות)

פירוט מלא של כל שלב, עם הסברים, טיפים ושאלות לכיתה, נמצא במערך השיעור המלא (PDF).

💬 שאלות לדיון

1. למה לדעתכם המשנה משתמשת בלשון "פסולה" כשמדובר במצווה מהתורה? מה המילה הזאת מדגישה?
2. הזקנים "נכנסין ויוצאין ולא אמרו לה דבר". האם שתיקה היא תמיד הסכמה? תנו דוגמה מהחיים שבה שתיקה אינה הסכמה.
3. רבי יהודה מתאר את הילני: "כל מעשיה לא עשתה אלא על פי חכמים". מה זה מלמד על המלכה? למה זה חשוב לראיה שלו?
4. רבי זירא אומר "שמעת מינה תרתי": מפסוק אחד לומדים שני דברים. איך הוא מוכיח זאת מהמילה "סוכה"?

💡 הערות למורה

להלכה: סוכה שהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה פסולה, כדעת חכמים (שולחן ערוך, אורח חיים תרלג, א).

נוסח המשנה והגמרא הועתק מספריא (מהדורת ויליאם דוידסון, ארמית מנוקדת). מומלץ שמורה יעבור על החומר לפני השיעור.

📝 בדף העבודה

השלמת מילים (8 חסרים ומחסן מילים), טבלת "מי אמר מה", 5 שאלות הבנה ושאלת חשיבה. מחוון מלא בעמוד השני.

מקורות

- סוכה ב ע"א (ספריא)
- סוכה ב ע"ב (ספריא)
- סוכה ג ע"א (ספריא)
- שולחן ערוך, אורח חיים תרלג (ספריא)

מחוון: סוכה ומבוי, ומעשה בהילני המלכה

1. **חלק א:** (1) יְמַעֵט (2) פְּסוּלָה (3) דְּרַבָּנַן (4) אַרְבָּעִים (5) בְּלוֹד (6) זְקֵנִים (7) וּפְטוּרָה (8) שִׁבְעָה. המילה "כְּשֵׁרָה" במחסן היא מסיחה ואינה נכנסת.
2. **חלק ב:** רבי יהודה: הסוכה כשרה עד ארבעים וחמישים אמה; מביא ראיה מהילני המלכה, שהזקנים ראו את סוכתה ולא אמרו דבר. החכמים: הסוכה פסולה; אין ראיה, כי אישה פטורה מסוכה. הגמרא בדף ג ע"א: הבנים ישבו בסוכה כשרה, והמלכה ישבה בקיטוניות מטעמי צניעות. רבי זירא: "שמעת מינה תרתי", המילה "סוכה" בפסוק מלמדת שסוכה היא דבר שעשוי לצל, ולא רק על ימות המשיח.
3. **חלק ג:**
   1. כי הדין של סוכה הוא מהתורה (דאורייתא), ולכן אומרים "פסולה": לא נעשתה כמו שהתורה אומרת. המבוי הוא מדרבנן, ולכן המשנה מלמדת איך לתקן.
   2. בסוכה יש הרבה דינים, ולכל אחד תיקון אחר (להנמיך, להגביה, להוסיף דופן, להוסיף סכך). במקום לפרט את כולם, המשנה כוללת אותם במילה "פסולה". במבוי יש באותה משנה רק דין אחד.
   3. הזקנים נכנסו ויצאו מהסוכה הגבוהה של הילני ולא אמרו לה דבר. משמע שהסוכה כשרה.
   4. שהילני הייתה אישה, ואישה פטורה מסוכה, ולכן אולי לא העירו לה.
   5. כי היו לה שבעה בנים, ובטוח שאחד מהם כבר אינו צריך לאמו, וחייב בסוכה מדין חינוך. ו"כל מעשיה על פי חכמים" מראה שהקפידה גם על דין דרבנן.
4. **חלק ד:** שאלה פתוחה. כל תשובה מנומקת מתקבלת. כדאי לשים לב לרעיון שיש מקרים שבהם מדויק לומר "פסול" ויש מקרים שבהם עדיף להדריך איך לתקן.